

6 ПРАВИЛА ЦУРКУЛАРНЕ ЕКОНОМИЈЕ - посете и презентације у Турској -

Билтен број 3, септембар 2024.

ПУТ КА ОДРЖИВОЈ БУДУЋНОСТИ

“TROYA Environmental Association” је била домаћин важног састанка, у граду Чанакале, у Турској, 9. 9 - 13. 9. 2024. у склопу „Ерасмус плус” пројекта. Овај пројекат, заснован на „6 правила циркуларне економије”, има за циљ да развије иновативне приступе одрживим енергетским решењима и управљању ресурсима. Са партнерима из Србије и Турске се разматрало о важности циркуларне економије у енергетској транзицији.

Циркуларна економија се базира на принципима као што су смањење отпада, поновна употреба ресурса и рециклирање. Овај приступ, не само да обезбеђује економске бенефите, него и подржава заштиту животне средине и доприноси у борби против климатских промена.

ЗА ОДРЖИВО СУТРА

Током наше теренске посете, у Чанакалеу, имали смо прилику да детаљно погледамо пример добре праксе о интегрисаном управљању отпадом, који произилази из сарадње “САКАВ” (Canakkale Solid Waste Union) и компаније “ Veolia”.

Пре него што смо кренули у обилазак, имали смо презентацију о објектима и учесницима, од Директора за Климатске промене и нулту стопу отпада, госпође Ајсун Кавчар. Она је говорила о улози “САКАВ”, о капацитетима и достигнућима у управљању отпадом.

У складу са тим, Оперативни директор фабрике, господин Илкер Сел нам је био водич кроз читав погон, објашњавајући оперативне процесе, корак по корак.

“САКАВ” је савез општина Чанакале, Лапсеки, Капез и околних подручја, у циљу управљања отпада на одржив начин. Услужујући укупно 230 000 људи, “САКАВ” сакупља кућни и медицински отпад, обрађује га и раздваја рециклажне материјале, да би их поново вратио у систем производње.

Менаџер на терену Ђулхајат Херсанлиоглу је у својој презентацији истакла активности које се спроводе у овом савезу. Она је објаснила да установа има годишњи капацитет да сакупља 90 000 тона отпада, који се редовно сортира и разврстава. Такође је нагласила да је капацитет погона у могућности да обради 53 000 кубних метара отпадних вода које се поново користе, без штетног утицаја на животну средину. Штавише, било је веома занимљиво сазнати да ова установа годишње може сакупити и

стерилисати 600 тона медицинског отпада.

Након презентације, током обиласка терена, господин Сел нам је показао процесе сакупљања и сортирања отпада. Један од најзначајних аспеката компаније “САКАВ” јесте систем за производњу био гаса који генерише енергију. Прерађујући преко 200 тона отпада дневно, ова компанија годишње производи 14 350 мегават сати електричне енергије из биогаса. Овај начин производње енергије такође значајно доприноси енергетским потребама региона. Господин Сел је такође споменуо систем за прикупљање биогаса, који је инсталиран 2020. године и нове машине, које су додате 2022. године, како би се повећао капацитет ове установе.

Француска компанија “Veolia” управља великим делом операција у овом пројекту. У сарадњи са “САКАВ” савезом, раде на процесима сакупљања отпада, транспорт, сортирање отпада и производњи енергије. “Veolia” управља возним парком од 33 возила за сакупљање комплетног кућног и рециклажног отпада у региону и обрађује тај отпад, користећи модерне технологије. Поред тога, тим од 128 људи управља отпадом у складу са локалним прописима и међународним еколошким стандардима.

Током обиласка, господин Сел нам је пружио детаље о капацитетима установе, постројењу за пречишћавање отпадне воде и начину на који се прерађена вода враћа у животну средину. Било је веома инспиративно сазнати о новим биогас балонима и систему за филтрацију силоксана, набављеним 2023. године који представљају еколошки приступ производње енергије из отпада. Кроз ове системе, годишње се обрађује 7.175.000 кубних метара биогаса и претвара у електричну енергију.

Овај обилазак терена је био изузетно продуктиван у смислу посматрања како се управља отпадом и како се ови процеси спроводе на еколошки свестан начин.

Захваљујући детаљној презентацији госпође Херсанлиоглу и објашњењима господина Илкера, на лицу места, можемо да посведочимо успеху “САКАВ”/“VEOLIA” у одрживом управљању отпадом у општини Чанакале.

ПУТОВАЊЕ КРОЗ АРОМАТИЧНУ БАШТУ И БАНКУ СЕМЕНА У ОПШТИНИ ЧАНАКАЛЕ

Током нашег обиласка општине, имали смо прилику да обиђемо и Ароматичну општинску башту, као и Банку семена. Ове посете су биле веома узбудљиве и информативне, за наше учеснике пројекта. Имали смо прилику да научимо о јединственим, различитим врстама из овог подручја и из прве

руке сведочили напорима општине у очувању врста. Током наше посете, пратио нас је Чаглар Беркит из општине Чанакале. Есра Оздемир, која је задужена за Ароматичну башту, водила нас је кроз башту, објашњавајући карактеристике различитих биљака и како башта функционише.

Посебно је нагласила значај ароматичног биља за еколошку равнотежу и дивљи свет региона. Учесници су са задовољством слушали како се ове биљке користе у органској пољопривреди и козметици.

Банка Семена је била још једна значајна станица у нашем обиласку. Добили смо детаљне информације од господина Ибрахима Батала о процесима сакупљања, складиштења и дистрибуције семена. Пажљив одабир и очување семена за будуће генерације, посебно је фасцинирао наше партнере, који су посвећени љубитељи природе и органске пољопривреде. То је било веома инспиративно искуство за њих. На крају наше посете, нашим партнерима су уручени мали поклони направљени од семена биљака, јединствених за Чанакале. Овај

пажљиви гест је учинио нашу посету још значајнијом и донео осмехе на лица нашим партнерима.

ИСТРАЖИВАЊЕ КУЛТУРНОГ НАСЛЕЂА: ПОСЕТА ДРЕВНОМ ГРАДУ ТРОЈИ

Другог дана нашег пројектног састанка, организована је културна посета древног града Троје, једног од најзначајнијих археолошких локалитета у свету, како би истражили историјско и културно наслеђе на територији општине Чанакале. Уврштена у листу УНЕСКО светске баштине, Троја је позната, не само по свом археолошком значају, већ и као легендарна позорница Тројанског рата, славно описаног у ремек делу светске књижевности, у Хомеровој „Илијади“.

Наши партнери су имали прилику да истраже овај фасцинантни древни град који има историју дугу 5000 година и да сазнају о историјском, културном и стратешком значају овог региона. Током вођене туре по ископинама, они су имали прилику да погледају различите слојеве ископина Троје, укључујућу древне зидине, храмове и монументалне структуре из различитих периода.

Ова изузетна културна посета, не само да је омогућила посетиоцима да доживе богатство древног света, већ се и усагласила са темама нашег пројекта о одрживости и друштвеној свести, пружајући јединствену прилику да за повезивањем прошлости и садашњости. Откривање начина живота и доприноса Троје историји човечанства изазвало је велику заинтересованост код наших учесника пројекта.

ПОДРШКА ЛОКАЛНОЈ ЖЕНСКОЈ ЗАДРУЗИ

У склопу пројекта, једна од посета је била и Женској задрузи „Кемали“ (Kemalli Women'S Cooperative), која се налази у селу Кемали, у општини Чанакале. Посетиоци су имали прилику да чују причу о овој задрузи од једне од оснивача госпође Нурдан Озер. Она је испричала како су локалне жене, које производе домаће производе, покренуле иницијативу како би подржале локалну производњу и допринеле развоју локалне заједнице у економији села.

Током посете задрузи, учесници су били упознати са органским процесом производње и сазнали како чланице ове задруге примењују „zero-waste“ принцип у својим методама производње у органској пољопривреди. Ове жене произвођачи су детаљно

објасниле како обрађују храну користећи традиционалне методе обраде без загађења природе и како примењују одрживе пољопривредне праксе.

Један од најлепших тренутака посете је био када су учесници добили прилику да направе и пробају производе, које задруга производи, на лицу места. Жене произвођачи су демонстрирале фазе прављења својих органских производа користећи искључиво локалне састојке, те се учесницима пружила јединствена прилика да пробају ову укусну храну.

Ова посета није само омогућила учесницима да виде локалну производњу, већ им је и пружила и ближи поглед на моћ женског предузетништва и одрживог развоја заснованог на заједништву.

МОДЕЛ ПОТПУНО ПРИМЕЊЕНЕ ЦИРКУЛАРНЕ ЕКОНОМИЈЕ

Једно од кључних примера добре праксе је и посета фабрици маслина “Sezginler Olive Factory” у којој смо видели како се циркуларна економија примењује у локалној пољопривреди. Учесници су имали прилику да виде сваку фазу процеса прераде маслина и стекну детаљан увид како је овај процес усклађен са принципима циркуларне економије. Господин Најл Сезгинлер, један од оснивача фабрике, водио нас је кроз објекте, показујући цео процес детаљно - од бербе и транспорта маслина до саме фабрике, њиховог чишћења, пресовања и претварања у маслиново уље. Ова фабрика је класичан пример примене циркуларне економије, у смислу смањења отпада и поновне употребе ресурса. Учесници су сазнали како се од нуспојава-коштица маслине и пулпа добија биомаса и органско ђубриво. Ова демонстрација је показала како фабрика ради по принципима „zero-waste”, у процесу прераде маслина, јер се све поново интегрисе у производни процес.

Поред тога, посетиоцима је детаљно објашњено о коришћењу еколошки прихватљивим производним техникама и систему за уштеду воде у самом процесу прераде.

Поред доприноса локалној економији, фабрика Сезгинлер служи као модел за друге произвођаче из региона, са својим одрживим производним праксама и применом циркуларне економије.

СЕМИНАР О ПОДИЗАЊУ СВЕСТИ О ЦИРКУЛАРНОЈ ЕКОНОМИЈИ У БОЗКОЈУ

Дана 11. септембра, одржали смо семинар у селу Бозкој где су учесници који подржавају наш пројекат допринели вредним увидима о кључним темама. Уводни говор је одржао Орал Каја, председник “TROYA Environmental Association”. Каја се захвалио учесницима на подршци и реч предао Ели Привјезенцев, нашем пројектном

партнеру из Пољске, испред “Social Ecology Institute in Poland”. Током семинара поделили смо два важна видео снимка. Први видео је пружио информативни садржај о 6 правила циркуларне економије. Други видео је представио сегменте нашег боравка у Србији. Ови видео снимци су имали за циљ подизање свести о циркуларној економији, међу учесницима, истовремено приказујући утицај наше међународне сарадње.

ИНСПИРАЦИЈА ЗА ЗАШТИТУ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ ИЗ ПОЉСКЕ

Једна од најзначајнијих презентација на семинару била је од координаторке нашег пројекта, Еле Привјезенцев (SIA). Она је поделила инспиративне увиде о томе како се принципи циркуларне економије могу применити у различитим регионима, ослањајући се на успешне примере из Пољске. Госпођа Привјезенцев је говорила о томе колико су Пољаци свесни екологије и корацима који се предузимају да се повећа еколошка свест. На пример, половина становника Пољске избегава употребу пластичне амбалаже за једнократну употребу, многи воде рачуна о томе да носе виšekратне флашице за воду, а купци носе своје торбе за куповину. Она је такође нагласила да је стопа разврставања отпада у Пољској прилично висока, са 84% становништва које сортира свој отпад, иако количина произведеног отпада сваке године расте. Госпођа Привјезенцев је такође скренула пажњу на све већи глобални проблем загађења океана.

Објаснила је да се милиони тона пластике и другог отпада налазе у океанима, при чему 8 милиона тона пластике доспева у океане, сваке године. Она је посебно истакла податке о великој пацифичкој гомили отпада, огромној акумулацији смећа, која се протеже на подручју од 1.6 милиона квадратних километара - површини која је два пута већа од Турске! Налази се између Калифорније и Хаваја и испуњена је милијардама комада пластике.

У оквиру решења за решавање еколошких проблема постоји низ пројеката. Неки од њих су:

- Кампања „ СТОП ПЛАСТИЦИ“, покренута је у граду Валбжих, у којој се забрањује употреба једнократне пластике и у оквиру које су организовани образовни програми, за подизање јавне свести о еколошким проблемима.

- Многи градови су креирали платформе, које промовишу рециклажу и културу дељења. На пример “Wava Share” центар у Варшави, подстичу суграђане да деле и поново користе предмете.

Презентација госпође Еле Привјезенцев јасно је показала како чак и мали кораци и индивидуална свест могу променити наш утицај на животну средину. Подсетила нас је да ако сви променимо наше навике у потрошњи, можемо направити значајан допринос за очување будућности наше планете.

УСПОН ЦИРКУЛАРНЕ ЕКОНОМИЈЕ У СРБИЈИ

Госпођа Драгана Ђорђевић, испред организације „МОМО“, нашег пројектног партнера из Србије, је током своје занимљиве презентације поделила успешне примере добре праксе циркуларне економије у Србији. Она је истакла да циркуларна економија добија све већи значај у Србији и навела примере њене примене, у различитим секторима. Значајни примери укључују текстилне и грађевинске компаније, које производе одрживе производе од рециклираних материјала, пројекте који генеришу енергију из отпада и мале фирме које стварају еколошке производе по принципу „zero-waste“. Ови примери показују брзо ширење праксе циркуларне економије у Србији и значајне кораке, који се предузимају ка одрживости.

МАСЛИНЕ И МАСЛИНОВО УЉЕ У ОПШТИНИ ЧАНАКАЛЕ

Регион Чанакале се сматра једним од најзначајнијих подручја за производњу маслина, у Турској. Егејско море, стални ветрови и каменито тло погодују за узгајање

маслина у овој области. Професор доктор Ахмет Еврен Ергинал (Çanakkale Onsekiz Mart University) је представио значајну иницијативу која има за циљ подршку произвођачима маслина у региону. У овом региону, многи произвођачи се ослањају на традиционалне методе, што доводи до губљења вредних ресурса. Просечна величина засада маслина у овом региону је 8 хектара, а берба је иста већ стотинама година - дрвеће се тресе како би плодови пали, што доводи до значајног губитка квалитета маслина и повреде дрвећа. Професор Ергинал је представио занимљив пројекат који спроводе

Универзитет Чанакале, Универзитет Коимбра (Португалија) и Прехрамбена индустријска комора у Езинеу (Турска), који је усмерен на мале и средње произвођаче маслина у региону. Идеја је да се такви произвођачи упознају са савременим пољопривредним техникама, укључујући и оне које се користе у Португалији, као и са методама промоције и маркетинга.

Сви учесници семинара су добили књигу о узгоју и преради маслина, из које смо научили да су најстарији фосили маслина стари око 39 000 година, а извучени су током археолошких ископавања на острву Санторини, у Грчкој.

Данас постоји око милијарду стабала маслина, на око 10 милиона хектара, у 37 земаља, а 94% светске култивације маслина је у медитеранским земљама.

ПРЕТВАРАЊЕ ОТПАДА У ВРЕДНОСТ

На својој презентацији проф. др Јасемин Кавдир са „Çanakkale Onsekiz Mart University“ је поделила веома вредна лична истраживања о значају компостирања. Она је објаснила теоријске аспекте, а и приказала је практичне примере из својих пројеката. Нагласила је да компостирање игра кључну улогу у постизању „нултог отпада“ и побољшању пољопривредне продуктивности. Професорка Кавдир је говорила о позитивним ефектима компоста за здравље земљишта. На пример, компост побољшава капацитет задржавања воде у песковитим земљиштима и побољшава аерацију у тешком глиненом тлу, помажући биљкама да боље расту. Такође је нагласила да компост садржи микроелементе који обогаћују нутритивни садржај земљишта.

А КАКО ЈЕ НАМА БИЛО У ТУРСКОЈ?

Поред изузетне организације наших партнера са пројекта, имали смо осећај гостопримства, топлине и срдачности, како наших колега, тако и свих људи које смо имали прилику да упознамо. Сам град Чанакале је веома леп, прилично тих и опуштен са својих 200 000 становника, вероватно због свог положаја, на обали Егејског мора. Локално становништво је веома љубазно, без познавања страних језика, остварују невербалну комуникацију.

Нама је најбољи доживљај последње вечери када смо седели уз локална јела и музику, где је свако певао омиљене песме. Иако се пројекат завршава, кући смо се вратили са дивним успоменама и још топлијим односима, окупљени око једне идеје - САЧУВАЈМО ПЛАНЕТУ, свако од нас!

Овај пројекат је финансиран уз подршку Европске комисије. Ова публикација одражава само ставове аутора и Комисија се не може сматрати одговорном за било какву употребу информација садржаних у њој.